

Наступ на Брюссель

Праві партії досягли значних успіхів на європейських виборах. Який вплив їхній успіх має на ЄС та його здатність діяти?

Недавні вибори до Європейського парламенту (ЄП) змінили політичний ландшафт ЄС, а саме змістили його вправо. Європейські консерватори (ЄНП) стали беззаперечними переможцями, в той час як соціал-демократи (С&Д) і ліві переважно зберегли свої позиції. Програли «зелені» й ліберали, які втратили понад 40 місць в ЄП, а у правих популістів (ЕКР) і ультраправих (ІД) голосів помітно побільшало. Які процеси спричинить новий баланс сил і як вони вплинуть на дієздатність ЄП? Що означатиме результат виборів для нової Європейської комісії та її робочої програми? Які наслідки ці зміни матимуть для європейської інтеграції і для Європи як гравця в багатопольному світі?

Десяті прямі вибори до Європейського парламенту відбувалися в той час, коли світова політична ситуація суттєво змінилася внаслідок російської агресії проти України. Ніколи в історії ЄС праві й ультраправі партії не мали такого сильного впливу одразу в багатьох країнах-членах. Волевиявлення виборців завадить отримати традиційну меншість центристським партіям і стане серйозним випробуванням для брюссельського механізму досягнення консенсусу.

Що далі? В середині червня на зустрічі лідерів Ради та урядів Європейська рада спочатку неофіційно (а потім, наприкінці місяця, офіційно) розгляне питання про обрання свого голови, а також двох інших найвищих посад в ЄС: президента Комісії та високого представника з закордонних справ. Потрібно буде знайти пакетне рішення, яке відображатиме настрої більшості в Раді та Парламенті – і при цьому уникнути чогось подібного до дисфункціональних, майже токсичних відносин між президенткою Комісії Урсулою фон дер Ляєн і президентом Ради Шарлем Мішелем, які за минулі п'ять років послабили ЄС. Майбутнім новим президентом Ради найчастіше називають колишнього прем'єр-міністра Португалії Антоніу Кошту (С&Д), а прем'єр-міністр Естонії Кая Каллас

(Renew) може стати наступним високим представником ЄС з закордонних справ.

*Волевиявлення виборців
завадить отримати
традиційну меншість
центристським партіям
і стане серйозним
випробуванням для
брюссельського механізму
досягнення консенсусу*

Фон дер Ляєн (ЄНП) вважається найперспективнішою кандидаткою на посаду голови Єврокомісії, хоча в Брюсселі вже кілька тижнів активно обговорюють численні альтернативи. Фон дер Ляєн може розраховувати на підтримку з боку численних правоцентристських урядів ЄС, а також соціал-демократичного табору. Зокрема, прем'єр-міністр Іспанії Педро Санчес уже публічно оголосив про свою підтримку. Канцлер Німеччини Олаф Шольц теж, імовірно, буде зацікавлений в тому, щоб вона залишилася на посаді.

Якщо Рада знову висуне кандидатуру фон дер Ляєн, вирішальний етап, найвірогідніше, відбудеться в Страсбурзі в середині липня. 16 липня мальтійську політичну діячку Роберту Мецолу (ЄНП), цілком можливо, переберуть на посаду голови ЄП. Через два дні може бути переобрано Урсулу фон дер Ляєн. Це дозволило би сформувати список потенційних членів Комісії під час літніх парламентських канікул. Але для переобрання фон дер Ляєн потрібне схвалення щонайменше 361 з 720 депутатів, а така більшість, зважаючи на посилення правих груп, жодним чином не гарантована. Жан-Клод Юнкер в 2014 році мав перевагу в 46 голосів, а фон дер Ляєн у 2019-му – лише в 9 голосів, до того ж тоді її підтримували правопопулістські партії, які цього разу відмовляться. Якщо фон дер Ляєн зазнає невдачі в Раді або не матиме більшості в парламенті, Рада (під головуванням Угорщини) повинна буде швидко запропонувати нову кандидатуру, й початок роботи нової Комісії відкладеться. Така затримка не тільки зменшить працездатність ЄС, але й сильно нашкодить його репутації.

Паралельно з цим (вкрай політизованим) процесом відбувається реорганізація депутатських фракцій в ЄП. Вибори президента Європарламенту, віце-президентів і голів комітетів визначають режим роботи й політичні пріоритети на найближчі роки. Також, імовірно, відбудеться реорганізація правих і ультраправих політичних груп. Головним питанням тут буде, що робити з АдН. Вони примудрилися стати ізгоями серед ультраправих партій напередодні виборів: Марін Ле Пен, Джорджа Мелоні й Маттео Сальвіні відмовилися від подальшої співпраці з АдН, і їм було виключено з групи ІД.

Втім, твердження, що сказане перед виборами не завжди актуальне після, стосується і цього випадку. А виключення провідного кандидата від АДН Максиміліана Кра з німецької делегації свідчить про те, що АДН робить усе можливе, щоб знову стати своєю в правій тусовці. Якщо цей маневр не вдасться, АДН, ймовірно, спробує створити третю праву фракцію в парламенті, для чого знадобиться щонайменше 23 євродепутати з семи країн – членів ЄС. До цього може бути залучено й інші праві партії, які ще не входять до жодної фракції, такі як угорська партія Віктора Орбана «Фідес».

*Рух ЄП вправо – ознака
ширшого політичного
зсуву, який помітно
впливає на внутрішні
політичні ландшафти
країн – членів ЄС*

Дехто також каже про такий варіант: правопопулістські та ультраправі партії утворять нову «суперфракцію», що значно посилить їхню переговорну позицію і призведе до поляризації в парламенті. Така велика права фракція орієнтуватиме порядок денний ЄС більше на національні інтереси й менше на загальноєвропейські рішення. Однак цей сценарій здається малоімовірним, оскільки багато європейських правих партій не мають згоди з ключових питань зовнішньої та безпекової політики, зокрема, відносин з Росією, війни проти України та співпраці зі США і НАТО.

ЄНП, до якої також входять ХДС і ХСС, в майбутньому відіграватиме ще важливішу роль у відносинах з європейськими правими. Замість того, щоб залишатися до «зелених», лідер їхньої партії та фракцій Манфред Вебер в минулі місяці неодноразово шукав співпраці з ЕКР, а також єднання на ґрунті правоцентризму з головою італійського уряду Джорджою Мелоні. Фон дер Ляєн і Мелоні теж вибудували за ці місяці тісні, майже довірчі відносини: перша прагнула забезпечити собі підтримку для переобрання, а друга сподівалася на більший вплив на європейській арені, адже її виборча кампанія відбувалася під гаслом «*Con Giorgia l'Italia cambia l'Europa*» («З Джорджою Італія змінить Європу»). Пізніше буде видно, якою мірою буде дотримано трьох умов Вебера і фон дер Ляєн для співпраці з правими – це проєвропейськість, проукраїнськість і верховенство права – коли буде йтися про визначення європейського курсу. Але вже зрозуміло, що через відверте загравання Вебера, фон дер Ляєн та інших з (ультра)правими ЄНП ризикує втратити підтримку лівоцентристських партій. Європейські соціал-демократи, а також канцлер Шольц чітко дали зрозуміти, що висунення фон дер Ляєн під питанням, якщо вона прагне співпраці з праворадикалами.

Загалом же рух ЄП вправо – ознака ширшого політичного зсуву, який помітно впливає на внутрішні політичні ландшафти країн – членів ЄС. Такий розвиток подій є наслідком дедалі більшого невдоволення «усталеною політикою» і тяжіння до популістських рішень, які обіцяють прості відповіді на складні запитання. Посилення фрагментації ускладнює ухвалення рішень в Парламенті й Раді ЄС і може завадити важливим реформам. Національні інтереси набувають дедалі більшого значення, що може суттєво зменшити здатність ЄС формулювати спільну політику, особливо з транскордонних питань, таких як міграція, зміна клімату та економічне співробітництво.

Незалежно від того, хто очолить нову Комісію, багато нових комісарів будуть набагато правіші політично, оскільки їх призначають уряди держав-членів, а праві вже п'ять років набирають силу на внутрішніх виборах. Це, безперечно, матиме значний вплив на нову робочу програму Комісії та її майбутні пріоритети в європейській політиці.

Більш націоналістична Європа автоматично означатиме напружені відносини з таким важливим партнером, як США, що може послабити роль ЄС на світовій арені. В середині ЄС стоїть завдання зберегти єдність країн-членів. Посилення політичних розбіжностей і тиск з боку популістських рухів становлять загрозу для солідарності. Це дуже серйозна проблема в той час, коли потрібні спільні зусилля для подолання глобальних викликів, таких як зміна клімату або диджиталізація.

ЄС зараз на тому етапі, коли політичний баланс сил має бути змінено. Найближчі місяці покажуть, в якому напрямку він розвиватиметься і як реагуватиме на нові політичні реалії.

Переклад з німецької Дар'ї Прусенко

Тобіас Мьоршель

Тобіас Мьоршель (Tobias Mörschel) очолює офіс Фонду ім. Фрідріха Еберта в Брюсселі. Раніше він був директором Центру компетенцій «Майбутнє роботи» та головою представництва Фонду в Італії та країнах Балтії.

